Gönderim Tarihi: 10.04.2019

Kabul Tarihi: 13.05.2019

KARS'TA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI (1930-1949)

Republic Day Celebrations in Kars (1930-1949)

Cengiz ŞAVKILI

Dr. Öğretim Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
savkili67@ksu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7083-7020

Güler ERTEM

Öğr.Gör., Ardahan Üniversitesi,
Rektörlük Ortak Dersler Bölümü
gulerertem@ardahan.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-6786-3319

Çalışmanın Türü: Derleme

Öz

Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından, millî egemenlik ilkesi gereğince 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve böylece Cumhuriyet idaresine geçilmiştir. Cumhuriyetin ilanının bayram olarak kutlanmasına karar verildikten sonra, yurt genelinde kutlamaların canlı geçebilmesi adına zengin içerikli programlar uygulanmıştır. Kutlama günlerinde halkın ve devletin kaynaşması amacına yönelik olarak; söylevlere, şiirlere, millî oyunlara, fener alaylarına ve cumhuriyet balolarına yer verilmiştir. Tüm yurttaki gibi Kars'ta da Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının belirli bir intizam içerisinde gerçekleştirilmiştir. 1930-1949 yılları arasında Kars'ta Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının ele alındığı bu makale yazılırken; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden, Kars Vilayet gazetesinden, Doğuş dergisinden ve tetkik eserlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Kars, Kutlama, Bayram, Kars Vilayet Gazetesi.

Abstract:

Following the Turkish War of Independence, the Republic was declared on 29 October 1923 in accordance with the principle of national sovereignty. After the decision to celebrate the declaration of the Republic as National Day, rich contest programs were implemented in order to celebrate the Republic Day with enthusiasm throughout the country. For the purpose of ensuring public and state integrity, the Republic Day celebrations included speeches, poems, folk dances, torchlight procession and official proms. The Republic Day celebrations were carried out in a certain order in Kars province as across the country. Prime Ministry Republic Archives (BCA), Kars Province Newspaper, Doguş Magazine and second-hand sources were used in this paper that the Republic Day celebrations in Kars between 1930 and 1949 were discussed.

Keywords: Republic, Kars, Celebration, National Day, Kars Province Newspaper.

1. GİRİŞ

Toplumsal birlikteliğin en önemli dayanaklarından olan bayramlar, bir toplumun fertlerini ortak duygular etrafında birleştiren günler olma özelliği göstermektedir. Törenler, kutlamalar ya da bayramlar hem toplumsal

bütünleşmeyi sağlamak hem de uluslaşma sürecini hızlandırılmakta ve böylece topluluk üyeleri içinde bir aidiyet bilinci oluşturmaktadır. Bilhassa ulus devletleşme sürecinde millî bir bütünlük oluşturmak isteyen yönetimler, bu kutlama ve bayramları bir simge olarak kullanmaktadır. Aslında başlangıcı dinsel ve inançsal törenlere dayanan bayram kutlamaları ilk etapta özel törenler niteliğindeydi. Daha sonra çeşitli içeriklerle kutlanmaya devam eden bayramlar, Türk toplumsal tarihinde de oldukça önemli bir yer işgal etmiştir. Keza bayram kutlamalarına ilk Türk devletlerinde de rastlanmaktadır. İlk Türklerde bu törenlerin en önemlilerinden biri, Türklerin Ergenekon'dan çıkışlarını konu edinen kutlamalar olmuştur (Biçer, 2017: 7).

Tarihi oldukça uzun bir geçmişe dayanan bayram tabirine ilk olarak Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügatit Türk adlı eserinde rastlanmaktadır. Burada *bedhrem* olarak kullanılan kelimenin zamanla değiştiği ve Oğuzlarda *beyrem* olarak sevinme ve eğlenme günleri anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir (Şeneken, 2009: 1). Bu özel günler Göktürk ve Uygurlarda da bir gelenek halini almış ve zamanla Türk toplum tarihinin en önemli simgesel değerlerinden biri haline gelmiştir. Bayram etkinlikleri zamanla Osmanlı Devletinde de bir kutlama geleneği oluşturmuştur. Bilhassa dini içerikli bayram kutlamalarının yanı sıra zamanla özel millî günlerin kutlanması ile de bir kutlama ritüeli oluşmaya başlamıştır (Alpaslan-Aydın, 2015: 263). Gazneliler ve Büyük Selçuklular Dönemi'nde dini inançların bir gereği olarak Ramazan ve Kurban Bayramı düzenli bir şekilde kutlanmıştır. Dinî bayramlardan başka her iki devlette de baharın başlangıcı olarak kabul edilen Nevruz, sonbaharın başlangıcı olan Mihrigân ile adına "Sede" denilen bir Bayramın da kutlandığı görülmektedir. Bir rivayete göre Hz. Âdem'in kendi çocuklarını birbirleriyle evlendirdiği gün yapılan düğün günü kutlamasından kaynaklandığı söylenen bayram "Sede Bayramı" idi. Bu üç bayram her iki devletin hâkimiyet sahasında aksatılmadan kutlanmaya devam edilmiştir (Piyadeoğlu, 2010: 1412-1415).

Türk devletlerinde millî bayramlara rastlanmasına rağmen, millî bayram olgusuna gerçek anlamıyla ilk defa II. Meşrutiyet döneminde rastlanmaktadır. Türkçülük akımının etkisini iyiden iyiye gösterdiği bu yıllarda millî kutlamalara da ayrı bir önem verilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe konduğu 23 Temmuz 1908 gününün "Millî Bayram" günü olarak kutlanması Meclis tarafından kabul edilmiştir (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 5: 175). Her yıl rutin olarak kutlanan bu bayramın yanı sıra Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılı için de bir kutlama etkinliği yapılması teklif edilmiştir. Ancak yapılan tartışmalar

sonunda Meşrutiyetin ilan günün millî bayram olarak kutlanmasına devam edilmesi kararlaştırılmıştır (Biçer, 2017: 20).

Rutin olarak kutlanmaya devam eden ve “Hürriyet Bayramı” olarak ta anılan Meşrutiyetin ilanı kutlamalarının ardından, 1921 yılında Saruhan Milletvekili Refik Şevket Bey tarafından yeni bir önerge ile TBMM’nin açılış günü olan 23 Nisan’ın da millî bayram olarak kutlanması istenmiştir. Önerge “*23 Nisan’ın Milli Bayram Addine Dair Kanun*” adı ile kabul edilmiştir. Bu bayramın “Çocuk Bayramı” olarak kutlanması ise 1927 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin ilanı ile gerçekleşmiştir (Biçer, 2017: 23). Çocuk Bayramı ve daha sonraları kabul edilen “İdman Bayramı” gibi isimlerle kutlanan bu bayramlar; önce savaşlar, sonrasında mütareke yıllarının karışıklığı içinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle bir müddet kutlanamamıştır (Doğaner, 2007: 1). Ancak bayram olgusu ve bayram anlayışında bir aksaklık olmamış Millî Mücadele sırasında ve TBMM’nin açılmasından sonra da bu açılış gününün de bir millî bayram olarak kutlanması konusu tartışılmıştır. Nihayetinde “*id-i Milli*” adı verilen bu bayram Meclis tarafından kabul edilmiş ve Meclis tarafından kabul edilen ilk resmi bayram olmuştur (Taş, 2002: 352-362; Yamak, 2008: 326). Meclisteki tartışmalar sırasında yapılan itirazların başında; dini kaygılar, ülkenin henüz işgal altında bulunması ve bayram olgusunun resmi bir karar ile değil halkın kendi kararı ile ortaya çıkması gerektiği yönündeki düşünceler gelmekteydi (Doğaner, 2007: 2). Bu ilk resmi bayram kabulünün yanı sıra 1923 yılında Saltanatın kaldırıldığı günün de *Hâkimiyet Bayramı* olarak kutlanması kararı alınmıştır. Daha sonra ulus devlet projesine uygun olarak bir bütünleşme aracı olarak kullanılan bayramların sayısında giderek bir artış yaşanmaya devam etmiştir. Nitekim 1926 yılında 30 Ağustos’un *Zafer Bayramı*, 1935 yılında da 19 Mayıs’ın *Gençlik ve Spor Bayramı* olarak kutlanması kararı verilmiştir (Bolat, 2007: 70).

Farklı zamanlarda kutlanan bu bayramların yanında Cumhuriyet Döneminde kutlamalarına en çok önem verilen bayram ise şüphesiz 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı olmuştur. Kurtuluş Savaşının kazanılması ve Saltanatın kaldırılmasından sonra, milli egemenlik anlayışına dayanan “cumhuriyet” yönetiminin hayata geçirilmesinin önü tamamen açılmıştı. Bu doğrultuda Mustafa Kemal Paşa başkanlığında kurulan özel bir Müttehassıslar Encümeni, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda yapılacak değişiklikleri görüşmeye başlamıştır. Encümenin 14-15 Ekim günlerinde yaptığı görüşmelerinde, Cumhurbaşkanı’nın TBMM tarafından ve TBMM üyeleri arasından seçilmesine karar verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim akşamı Çankaya Köşkü’nde yemekte yanında bulunanlara “*Yarın*

Cumhuriyeti ilan edeceğiz” demiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun ilk maddesine “*Türkiye Devleti’nin Hükümet şekli Cumhuriyettir*” ifadesinin eklenmesiyle, yeni Türk Devleti’nin rejiminin adı resmen konulmuştur (Bolat, 2007: 52-53). Cumhuriyetin ilanı aynı gece atılan 101 pare top atışı ile halka duyurulmuştur. Haber çoğu yerde bazı istisnalar hariç büyük bir sevinçle karşılanmıştır (Elmacı, 1998: 52; Doğaner, 2007: 52). Enver Behnan Şapolyo, Cumhuriyet’in ilanı için bir bayram yapılması hususunda hiçbir tarafta bir sözleşme olmadığı halde halkın kendiliğinden şenlikleri organize ettiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Şapolyo, 29 Ekim gecesi ile 30 Ekim’de de tüm Ankara halkının bütün şehri bayraklarla donatarak meydanları doldurduğunu belirtmektedir (Haykır ve Çevik, 2014: 333).

Devlet tarafından kutlamaların organize edilmesi ise 26 Ekim 1924 tarihli 986 numaralı kararnameye dayanmaktadır. Bu kararname ile Cumhuriyet’in ilan edildiği tarih olan 29 Ekim’in resmi bayram ilan edilmeden 101 pare top atılarak, özel bir kutlama programıyla kutlanmasına karar verilmiştir (BCA, 030.18.01.01.011.48.17; Düstur, 3. Tertip, C. 5: 666). Cumhuriyet’in ilanının ilk yıl dönümünde Ankara baştanbasa bayraklarla donatılmış, Belediye Başkanlığı önünde büyük bir tak kurulmuş ve halk büyük bir coşku yaşamıştır (Şeneken, 2009: 7; Alpaslan ve Aydın, 2015: 263). 29 Ekimin millî bayram ilan edilmesi süreci ise Hariciye Vekâleti’nce düzenlenen ve hükümet tarafından 8 Şubat 1925’de Meclise sevk edilen bir kanun teklifi ile başlamıştır. Kanun teklifinin Meclis’te görüşülmesi sonucunda “*Cumhuriyetin ilânına müsadif 29 Teşrinievvel gününün millî bayram addi hakkında kanun*” kabul edilmiştir. Bu kanunla 29 Ekim millî bayram olarak kabul edilmiş ve 29 Ekim’in yurt içinde ve yurt dışındaki temsilciliklerde devlet adına düzenlenecek törenlerle kutlanmasının uygun olacağı kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D. 2, C. 18, 1976: 165). Millî egemenliğe dayalı yeni rejimin yıl dönümlerinin yurtda ve diplomatik temsilciliklerde büyük coşku yaratacak biçimde kutlanması, yapılan inkılâpların kökleşmesi açısından önemli bir görev sayılmıştır (Öztürk, 2015: 586).

Cumhuriyetin ilanı kutlamalarının başlangıcı olan 1924 kutlamaları, sonraki yılların bayram kutlamalarının ilk örneğini oluşturmuştur. Kutlamaların ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti’nin amacı yeni rejimini halka benimsetmek ve halkı bu yeni rejime alıştırmak olmuştur. Böylece bir gelenek halini alan bu günün kutlaması aralıksız devam etmiştir. Ancak kutlamaların, çerçevesi iyi belirlenmiş bir düzen içinde yürütülmesi ve bütün ülkede ortak bir bilinç ile kutlanması için 1935 yılında yeni bir

kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile ülke genelinde kutlanan bayramların ortak bir düzen içinde yapılması kararı alınmıştır (Çakmak, 2010: 89). Demokrasi adına gerçekleşen bu inkılâbın benimsenmesi için her vilayet merkezden gelen direktifler doğrultusunda bu konuda üzerine düşen görevi yerine getirmiştir.

Kars'ta da bu yeni rejimin halka benimsetilebilmesi adına başta idareciler olmak üzere vilayet görevlilerinin gayet itinalı çalıştığı görülmüştür. Bu bağlamda Kars Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Zihni Orhon'un Erzurum'da "*İnkılâp ve İstiklal*" konuları üzerine verdiği bir konferansta Cumhuriyetle ilgili düşüncelerini net bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir. Orhon, konferansında dünyada pek çok yönetim şekli bulunduğunu, fakat bunlar içerisinde en olgun yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğunu; Cumhuriyet'in halkın kendi kendini idare ettiği bir yönetim şekli olduğunu, ülkemizde de bu yönetim şeklinin layıkıyla yerine getirildiğinden söz etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1011.901.1.2). Kars gibi ülkenin en uç noktalarında yer alan iller için bu kutlamaların içeriği ve manası aslında daha da anlamlıdır. Cumhuriyet bilincine sahip Zihni Orhon gibi siyasetçilerin ve idarecilerin varlığı, şüphesiz Kars'taki kutlamaların etki gücünü daha da artırmıştır. Bu çalışmada Kars'ta yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, 1930-1949 yılları arasını kapsayacak biçimde ele alınmıştır. Bu kapsamda Kars'ta yapılan kutlamaların içeriği, niteliği, parti merkezi ile ilin uyumu ve halkın parti tarafından organize edilen bu kutlamalara ilgisinin boyutu, çalışmanın temel hareket noktası oluşturmaktadır.

2. 1930-1938 YILLARI ARASINDA KARS'TA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI

2.1. 1930 Yılı Kutlamaları

Kars'ta da yurdun hemen hemen her noktasında olduğu gibi Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının belirli bir ritüel içinde ve resmi bir prosedür dahilinde uygulandığı görülmektedir. Eldeki kayıtlardan Kars'ta yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına dair ilk bilgiye cumhuriyetin yedinci yıldönümü olan 1930 yılı kayıtlarından ulaşılmaktadır. Buna ilk kayıtlara göre şehirde yapılacak kutlamalar, üç gün sürecek şekilde tertip edilmiş ve bundan sonra da hemen her yıl sadece birkaç değişiklik yapılarak uygulamaya konulmuştur. Yapılan kutlamalara halkın ilgisinin her geçen yıl giderek arttığı ve kutlamaların daha canlı bir hale geldiği görülmüştür.

Kars Vilayet Gazetesinin haberine göre, Cumhuriyetin yedinci yıldönümü kutlamalarına Kars halkı yoğun bir şekilde iştirak etmiştir. Gündüz vilayet konağı önünde toplanan halk, vali tarafından cumhuriyet

hükümetinin her anlamda faydalarını ve önemini belirten nutkunu dinlemiştir. Günün gecesinde ise Cumhuriyetin ilanına ilişkin vali konağında bir balo tertip edilmiş ve balo çok kibar ve nezih bir şekilde geçmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, S. 47, 6 Kasım 1930: 1). Kars yerel basınının Cumhuriyetin kutlandığı Ekim ayı boyunca yayınlarında Cumhuriyet idaresini ve Cumhuriyetin ülkeye sağladığı kazanımlarını anlatarak bilgilendirme yaptığı görülmüştür. Konuyla ilgili olarak Kars Vilayet Gazetesinde Cumhuriyetin her anlamda faydalarını belirten yazılar yer almıştır. Gazetenin “*Bu gün Türk Milletinin en büyük bayramıdır*” başlıklı yazıda; Türk gençliğinin Büyük Gazinin emanet ettiği Cumhuriyet’e inançla bağlı olduklarından ve bütün ihtiyaçlara cevap veren Cumhuriyet rejimiyle gerçekleştirilen başarıların devam ettirilmesi için gençlerin istekli olduklarından bahsedilmiştir. Yine aynı gazetede Kars Gazi İlk Mektep öğretmenlerinden Nedime Şeref tarafından “*Cumhuriyet İdaresinde Kadın*” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Şeref yazısında; aileyi kuran vatana insan yetiştiren, Cumhuriyet formülünü vatani ve millî hislerle çocuklarına anlatan anaların, toplumsal mevkilerini almaları gerektiğini; Cumhuriyetten önce varlığı bile hissedilmeyen hatta varlığına ehemmiyet bile verilmeyen kadınların, Ulu Gazi’nin Türk Milletine bahsettiği Cumhuriyetle birlikte her türlü siyasi, sosyal haklara sahip olduklarından bahsetmiştir. Ayrıca Nedime Şeref, konuşmasının devamında, tarihte Türk kadınının millî hayatta oynadığı rolün büyük olduğunu, bundan sonra da Ulu Gazi’sine has ve layık olan kutsal ve yüce hisleri, evlattan toruna anlatmanın Türk kadınının en mukaddes borcu olduğunu dile getirmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, S. 46, 29 Ekim 1930: 2).

2.2. 1933 Yılı Kutlamaları

1933 yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarına, Cumhuriyetin ilanının 10. yıldönümü olması münasebetiyle ayrı bir önem verildiği görülmektedir. TBMM tarafından 11.6.1933 tarihinde çıkarılan 2305 Sayılı Kanun ile 1933 yılında yapılacak kutlamalar için toplam on iki maddeden oluşan özel bir kutlama programı yapılması kararlaştırılmıştır. Kanunda kutlamanın üç gün yapılması, resmi ve hususi dairelerin tatil edilmesi, kutlama işleri ile ilgilenmek üzere Başvekâlette ve illerde komisyonların kurulması kararlaştırılmıştı. Ayrıca bayramdan on gün öncesinde ve sonrasında hükümetin nakil vasıtaları ücretlerinde indirimde gidebilmesi, bayram münasebetiyle postalarından alınan ücretin yarıya indirilmesi belirtilmiştir. Yine Kanunda Maarif Vekâleti tarafından Cumhuriyetin ilk on yılı dolayısıyla bir madalya basılarak satılabileceği, gelirin ise inkılaba hizmet eden bir esere sermaye olarak ayrılabilceği hükmü yer almıştır

(Resmi Gazete, S. 2437, 26 Haziran 1933: 2785; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 4, C. 16: 185-186).

1933 yılında çıkarılan 2305 Sayılı Kanun kapsamında kutlamaların ülke genelinde uyum ve düzen içinde gerçekleştirilmesi için illerde de komite ve heyetler oluşturulmuştur (Çanak, 2013: 5). Tüm yurttaki olduğu gibi Kars'ta da 10. yıl kutlamalarına ayrı bir önem verilmiştir. Cumhuriyetin ilanının 10. yıldönümüne ilişkin Kars Halkevi dergisi olan Doğu şu başlığı atmıştır; *“Doğu On yaşına giren büyük Cumhuriyet Bayramını öz yürekten kutlarken; bu mukaddes günü idrak eden okuyucularını ve Türk vatandaşlarını tebrik eder...”* (Doğu Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, 29 Ekim 1933: 3). Yine aynı dergide *“Yaşasın Cumhuriyet”* başlıklı kısa bir yazı yer almıştır. Cumhuriyet coşkusu samimi bir ifadeyle belirten yazı şöyleydi:

Yaşasın Cumhuriyet

Bu ses: çetin Türk oğlunun bu engin sesi semaları sarsacak kudrette, ümitsizleri, cansızları yaşatacak, coşturacak mahiyettedir. Bu ses 10 yıl evvel temelini kurduğu bu mukaddes varlığın ebediyete kadar devamına ve yaşamasına kefilidir... (Doğu Dergisi, Yıl:1, S. 1, 29 Ekim 1933: 2).

Yine günün öneminin daha iyi kavranabilmesi adına A. Cevat Bey tarafından *“Doğu”* başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Cevat Bey yazısında; halkevlerini dağılmış ve unutulmuş köklü kültürümüzün tekrar Türk halkına hatırlatılmasında, fayda sağlayan kurumlar olarak yorumlamıştır. Yazısının devamında Türk inkılabının faziletlerinden bahseden Cevat Bey, az zamanda çok büyük işler başarıldığını, Türk gencinin Ulu Gazisinin *her an ileri!* Sözüyle yılmadan ve şaşmadan hedefe koştuğunu ve nihayetinde millî yapısına kavuştuğunu, en değerli neticenin ise Cumhuriyet olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kars halkevinin çıkardığı Doğu dergisinin de Cumhuriyetin sadık, vefakâr bir yolcusu, imanlı bir bekçisi olacağını ifade etmiştir (Doğu Dergisi, Yıl: 1, S. 1, 29 Ekim: 1). Dergide Cumhuriyetle ilgili bir de manzume de yer almıştır. M. Mehmet Bey'e ait olan, Ulu Gaziye ve Cumhuriyete şükranların belirtildiği manzume şu şekildedir (Doğu Dergisi, Yıl: 1, S. 1, 29 Ekim: 6):

Bayramımız

On yıl evvel esaretten, saadete ulaştık

En nihayet bu şerefli bayramımıza kavuştuk

Barındık da ay yıldızlı sancağın gölgesine

Bir ağızdan ses verdik biz o “Başbuğün” sesine:

Ulu Türkün necip nesli haykırır bu gün evet

Çok yaşasın! Ulu Gazi! Yaşasın! Cumhuriyet!

2.3.1934 Yılı Kutlamaları

Kars'ta 1934 yılı kutlamalarına ilişkin Kars Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisliği tarafından 24 Ekim 1934 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası Katib-i Umumiliği Yüksek Makamına bir yazı yazılmıştır. Yazıda; Cumhuriyet bayramını parlak bir suretle kutlamak için görevlendirilen komisyonun belli zamanlarda toplanarak, bayrama uygun zengin içerikli bir program hazırladıkları ve hazırlanan programın da günler öncesinden ilan edildiği belirtilmiştir. Ayrıca hazırlanan program gereğince şehir süslenmiş, karakollar ile beraber bilhassa Ziya Gökalp Mektebi'ne hazırlanan takım göz alıcı olduğu; bunun yanında gazi heykeli, gazi büstü ve cumhuriyet abidesinin de zarif bir şekilde süslerle bezendiği belirtilmiştir. Şehirdeki Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları 28 Ekim akşamı, bir önceki bayramdan kalıp toplanan cumhuriyet ile ilgili levhaların ve grafiklerin şehrin görülebilecek yerlerine asılmasıyla tamamlanmıştır (BCA, 490.01.1145.18.1: 59). Şehri süsleyen diğer önemli görseller ise halkın Gazisine ve Cumhuriyetine bağlılığını içten duygularla ifade eden dövizler ve taklar olmuştur. Bu döviz ve taklarda halkın bütün kesimlerine seslenilmekte ve Cumhuriyetin faziletleri çeşitli direktiflerle aktarılmaktaydı. Dövizler parti merkezinden gönderilen yazıya ve isteğe uygun olacak şekilde ilgili yerlere asılmıştır. Bu dövizlerden bazılarının içeriği ise şöyledir (BCA, 490.01.1145.18.1: 58):

1. Cadde ortasına asılan dövizler:

-Türk genci, Gazi, Cumhuriyeti sana emanet etti.

-Yeni Türkiye Devleti, milletin ve hükümetin birbirini tamamlayan bütünlüğüdür.

-Gazi, en güçlü bir tarihin en genç bir ifadesidir.

2. Taklardaki Gazi resminin altındaki yazılar:

-Cumhuriyet Türk milletinin büyük bir hakkıdır, bunun on birinci yıl dönümünü sevinç ve muhabbetle karşıla, çünkü seni yükselten ve yükseltecek olan bu şerefli mühürdür.

-Cumhuriyet. Büyük kurtarıcımızın millete hayat ve istiklal veren ebedi bir hediyesidir onun için bizlerden ona minnet ve şükranlar.

3. Hükümet önüne: Gazi Cumhuriyeti sana emanet etti.

4. Halkevi önüne: Milli birlik en büyük kuvvettir.

5. Belediye önüne: Dış sulhu tam istiklalimize, iç sulhu millî inkılâbımıza dokunulmadıkça, cihan bilsin ki kayıtsız şartsız istiklal baş davamızdır.

Kayıtlardan anlaşıldığı üzere 1934 yılının 29 Ekim sabahı birkaç gündür devam eden yağmurun kesildiği ve güneşin yüzünü gösterdiği bir sabaha denk gelmiştir. Hazırlanan kutlama planına göre ilk olarak resmi vilayet noktalarında kabuller gerçekleştirilmiştir. Buna göre güne saat 9.00’da merasim alanı olarak belirlenen Cumhuriyet Meydanında gerçekleşen resmî kabulle başlanmıştır. Ardından yine aynı meydana vali ve kumandan tarafından kutlama konuşmaları yapılmıştır. Kutlamalara şehir halkının yoğun katılımına ilaveten çevre köylerden de büyük bir ilgi olduğu görülmüştür. Bu yıl önceki yıllardan farklı olarak meydana tribünler yapılmış, geçiş mahalline de tel örgüler çekilmiş ve böylece halkın bütün programı daha düzenli bir şekilde seyretmesi sağlanmıştır. Halkı oldukça etkileyen geçiş resminin ardından, askeri kıtalar, mektepleri temsil eden öğrenciler, sporcular ve halk kitlesiyle beraber Gazi Parkına gidilmiş; heykele zarif bir çelenk konulmuş, ardından saygı duruşunda bulunulmuştur. Bu merasim esnasında hatipler ve öğrenciler tarafından hitabeler, nutuklar, şiirler okunmuştur (BCA, 490.01.1145.18.1: 59). Arkasından şehitliğe gidilmiş ve lise tarafından hazırlanan bir çelenk şehitliğe konularak, askerler tarafından havaya üç el ateş edilmiş ve bir nutuk söylenerek şehitlerimizin ruhları sevgiyle anılmıştır. Ardından şehitlerimizin manevi huzurlarında bir dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştur. Programın öğleden sonraki bölümünde ise günün anlam ve önemini daha iyi kavranabilmesi adına çeşitli kişiler tarafından okunan nutuklara yer verilmiştir. Kutlamalara farklı renk katabilmek adına spor aktivitelerine de yer verilmiş ve idman kulüpleri arasında bir futbol müsabakası yapılmıştır. Bölgenin önemli yerel spor aktivitelerinden olan cirit oyunu ise olumsuz hava şartlarından dolayı oynanamamıştır.

Gündüz programının gece ayağı da aynı şekilde heyecanla devam etmiştir. Akşam programında da öncelikle halkevi temsil komitesi tarafından halka bir temsil verilmiş, ardından büyük bir fener alayı düzenlenerek halk ve askerler şehrin bütün caddelerini millî marşlar ve şarkılar söyleyerek dolaşmış, Gazi heykeli civarında tezahürat yapılmıştır. Kayıtlara göre her tarafta havai fişekler atılmış; kadınlar erkekler bu güzel gün için sokakları doldurmuştur. Gece saat 20.00’da ise vilayet konağında bir balo tertip edilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla gündüz davul zurna eşliğinde başlayan eğlence ve oyunlar gece geç vakte kadar devam etmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1: 66).

Cumhuriyetin 11. yıldönümü merasimi o dönemlerde Kars’ın ilçesi olan Iğdır’da da coşkulu biçimde kutlanmıştır. Iğdır’da Cumhuriyet bayramı kutlamaları için hazırlıklara günler öncesinden başlanmıştır. Öncelikle

muhtelif alanlara taklar kurulmuş, şehir yeşillikler ve bayraklarla süslenmiştir. Kutlamalara başlamadan evvel dönemin Kaymakamı Nedim Bey, hükümet adına halkın, resmi dairelerin, askerlerin ve cemiyetlerin kutlamalarını kabul etmiştir. Program Kaymakam Nedim Bey ve beraberindekilerin Cumhuriyet alanına gidip alanda bulunanların bayramını kutlaması ve saat 9.00'da İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlamıştır. Akabinde 10. yıldönümü marşı hep bir ağızdan coşkulu bir şekilde söylenmiştir. Cumhuriyet alanındaki merasim, nutuklar ve resmigeçitle son bulmuştur.

Halkta yoğun bir heyecan oluşturan atlı geçitlerin Iğdır'da yapıldığı görülmektedir. Merasimin ardından halkevi reisi ile halkevi sporcuları ve köylüler, şehir dâhilinde atlı bir gezinti yapmış, halkevi ziyaret edilmiş ve ardından da davul zurnalar eşliğinde spor sahasına gidilmiştir. Sahada cirit oyunları oynanmış ve at yarışları yapılmıştır (BCA, 490.01.1145.18.1.59: 53). Oyunun ardından belediye bahçesine gidilerek saat 14.00'a kadar millî oyunlar oynanmış ve halaylar çekilmiştir. Kaza yöneticileri ve halkın kaynaşmasıyla samimi eğlenceler devam etmiştir. Saat 14.00'de ise halk, belediyenin salonunda *Yarım Osman* adlı piyesi seyretmiş, eğlence saat 17.00'a kadar sürmüştür. Kars'ta olduğu gibi burada da gece asker ve halkın katılımıyla büyük bir fener alayı düzenlenmiştir. Saat 20.00'de ise halkevi salonunda 150 ailelik bir balo tertip edilmiştir. Kazada kutlamalar coşkulu bir şekilde yapılırken, köylerde de kutlamaların aynı özenle yapıldığı belgelerden anlaşılmaktadır (BCA, 490.01.1145.18.1.60: 54).

Kars merkezde ve diğer kazalarda cumhuriyet bayramı coşkusu devam ederken yine bu sırada Kars'ın kazası Posof'ta bayram kutlamaları sırasında ilginç bir protesto olayı yaşandığı görülmektedir. Posof'ta yaşayan İbrahim oğlu Alâeddin adlı bir gencin kazanın kaymakamıyla ilgili şikâyetlerini törenler sırasında dile getirmesi oldukça ilginç bir duruma sebep olmuştur. Alâeddin Bey, kutlamaların yaşandığı gün gençlik adına söz söylemek üzere kürsüye çıktığında, kaymakam tarafından engellendiğini, kendisine hakaret edildiğini ve kaymakamın gençlik karşıtı bir zat olduğu yönünde iddialarda bulunmuştur. Ayrıca Alâeddin Bey, kazadaki fırka binasının da ahırdan farkı olmadığını ve fırka binasının kapılarının da gençlere daima kapalı olduğunu belirtmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1: 39). Durumun parti merkezince haber alınması üzerine CHF Genel Sekreterliği tarafından, 14 Kanun-u Evvel (Aralık) 1934 tarihinde Kars CHF İdare Heyeti Reisliğine konu ile ilgili olarak bir yazı yazılmıştır. Bu yazıda Alâeddin adındaki gencin şikâyetleri ile ilgili olarak genel merkezin kanaati,

şahsın “*çocukça bir düşünce içinde olduğu*” şeklindedir. Ancak yine de CHF Genel Sekreterliği tarafından konunun genel hatlarıyla incelenip sonucun kendilerine bildirilmesi istenilmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1: 29). Bu iddialara karşı Posof CHF Reisi İsmail Bey ise bayram günü kendisinin de tören alanında olduğunu ve olaylara birebir şahit olduğunu belirtmiştir. İsmail Bey, Alâeddin Bey tarafından gençlik adına söylenecek olan nutkun zamanı gelmeden evvel erkenden kürsüye çıkılarak söylenmeye başlandığını, nutkun uzun sürmesi nedeniyle münakaşa yaşandığını belirtmiştir. İsmail Bey’e göre Alâeddin Bey’den nutkun uzaması üzerine kalan kısmının öğleden sonra devam etmesi istenilmişse de; bu istek ilgili şahıs tarafından dikkate alınmamış ve Alaeddin Bey sözlerine devam ederek kürsüden ayrılmamıştır (BCA, 490.01.1145.18.1: 34).

Alâeddin adlı bu gencin başka bir şikâyeti de Atatürk’ün büstünün müzayedeye konulup satılması konusudur (BCA, 490.01.1145.18.1: 29). İsmail Bey bu konuyla ilgili olarak da büstün, maarifçe verilen bir müsamere gecesi yoksul çocuklara yardım için satılığa çıkarıldığını ve o sırada kim çokça para verirse onda kalacağı konusunun kaymakam ve orada bulunan arkadaşlar arasında kararlaştırıldığını ve bu konuda kimsenin büstün satılmasına engel olmadığını ifade etmiştir. İsmail Bey, büst satılarak çocuklara yardım edilmiştir diyerek konuya açıklık getirmiştir. Ayrıca İsmail Bey kaymakamın hiçbir zaman müsamerelere engel olmadığını da belirtmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1: 34). Konuyla ilgili Zihni Orhon ise Posof’tan aldığı bilgiler ışığında meselenin tahmin buyrulduğu gibi çocukluktan ibaret olduğunu belirtmiştir (BCA 490 01 1145 18 1: 28). Posof’ta yaşanan bu ilginç olay, dönemin şartlarına göre cesurca bir çıkış olduğu gibi; gençlerin olayları takip ettiği, talep ve şikâyetlerini dile getirebildiklerini de göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Böylece parti merkezinin kanalları tarafından haberdar edilen parti merkezi de olaya dâhil olmuş; ancak olayın bir muhalif hareket içermediği kanaati hâsıl olmuş, mevzu ise “*çocukça bir olay*” olarak yorumlanarak olay geçirilmek istenmiştir.

2.4. 1937 Yılı Kutlamaları

1937 yılında Kars’ta yapılan bayram kutlamaları yurt genelinde olduğu gibi üç günlük bir program çerçevesinde hazırlanmıştır. Cumhuriyetin 14. yıldönümü kutlamaları, 28 Ekim günü öğleden sonra başlayıp 30 Ekim akşamına kadar sürecek şekilde programlanmıştır. Bayram günlerinde ve gecelerinde resmi ve özel daireler, Cumhuriyet Halk Partisi ocakları, Halkevi, okullar, bankalar, ticarethaneler, evler, otomobiller, istasyonlar, spor kulüpleri, alanlar, caddeler bol miktarda bayraklarla ve

yeşilliklerle donatılacak; şehrin göze çarpan caddeleri vecizeler asılmak suretiyle süslenecekti. Hükümet konağı civarında, Uray Cumhuriyet Meydanında, Orduevi önünde, Halkevi önünde, bankalar caddesinde, Ticaret Odası önünde, Halid Paşa Caddesi üzerinde, Birlik İstiklali Millî Caddesi üzerinde, Ankara Lokantası civarında ve Kazım Paşa Caddesi üzerinde birer tak kurulacaktı. Programın ilk günü bayrakların asılması, takların kurulması planlanmışken, halka bayram algısının daha iyi benimsetilmesi için ise bayram süresince herkesin en yeni ve en temiz kıyafetlerini giyinmeleri istenmiştir. Ayrıca parti mensuplarının da yakalarına 14. yıl için dağıtılmış olan küçük parti bayraklarını takmaları istenmiştir. 29 Ekim'de ise kabul ve kutlama merasiminin saat 10.30'a kadar belirlenen liste dâhilinde yapılması kararlaştırılmıştır (BCA, 490.01.1145.18.1: 23). Kutlama da yer alması beklenen kişi ve kurum listesi ise aşağıda sunulduğu gibiydi (BCA, 490.01.1145.18.1: 20):

1. Müstahkem mevki komutanı ve maiyeti,
2. CHP Halkevi Reisi ve idare heyeti, umumi meclis üyeleri,
3. Adliye rüesası ve heyeti hâkime,
4. Dâhiliye mektupçu, jandarma, polis, nüfus, özel sağış
5. Maliye: defterdar, malmüdürü, varidat müdürü, gümrük, tapu, inhisarlar,
6. Kültür Dr. müfettiş, lise Dr. ve ilkokullar başöğretmenleri,
7. Bayındırlık başmühendis, fen memurları, PTT Dr. ve memurları,
8. Sıhhat ve içtimai muavenet direktörü, doğum evi, Memleket Hastanesi başhekimleri, çocuk bakım evi hekimleri, iskân,
9. Ziraat, baytar, orman direktörü ve memurları,
10. Müftü ve evkaf
11. Uray (Belediye) ve üyeleri.
12. Ofis, birlik, borsa direktörleri,
14. Ziraat ve İş Bankası direktörleri,
15. Rus Sosyalist Sovyet Konsolosu ve maiyeti saat 10.15'te.

Merkez tarafından gönderilen kutlama planına göre bayram merasimi 29 Ekim Cuma günü saat 09.30'da cumhuriyet alanında yapılacaktır. Günün programında; vali ve beraberindekilerin merasim alanına gelip alandakilerin bayramını kutlaması, valinin kısa bir söylevi ve ardından mızıkayla İstiklal Marşı'nın söylenmesi yer almıştır. Ayrıca saat 11.00'de başlayıp 12.00'de bitmesi planlanan geçit resminin ardından, kaleden topların atılmasıyla cumhuriyet alanındaki merasime son verileceği ifade edilmiştir. Alandaki merasimin ardından ise bayram programına, Kemal Atatürk parkına gidilip Fuat Araslı tarafından kısa bir söylev verilmesi ve anıta çelenk koyulmasıyla devam edilecekti. Kutlamalarda

açılış törenleri ve spor faaliyetlerine de yer verilmiştir. Buna göre saat 16.00’da halkevi tarafından tertip edilen cirit oyunları oynanacak ve hayvan sergisinin açılış töreni de yapılacaktır. Programın gece bölümünde ise halkevi salonunda gösteriler yapılması, saat 20.00’den sonra fener alayı ve saat 22.00’de de hükümet dairesindeki il genel kurul salonunda resmi bir balonun verilmesi kararlaştırılmıştır. Kutlamaların üçüncü günü olan 30 Ekim ise aynı zamanda Karsın kurtuluş günüdür. Kars için ayrı bir önem arz eden bu günde halk, iki bayramı birden yaşamanın gururunu ve sevincini yaşamaktadır. Saat 10.00’da orduevi önünde yapılması kararlaştırılan kutlama programında, halkın orduya bağlılığını gösteren söylevlere, futbol müsabakalarına ve millî oyunlara yer verileceği belirtilmiştir. Bu çok renkli ve ses getiren programın aynen uygulandığı, kutlamaların da önceki yıllara nazaran daha canlı ve neşeli geçtiği CHP Genel Sekreterliğine bildirilmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1.22: 19).

Kutlamaların, Kars’ın kazalarından olan Ardahan’da da layıkıyla yerine getirildiği, Ardahan CHP ve Halkevi Başkanı tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 31.10.1937 tarihli rapordan anlaşılmaktadır (BCA, 490.01.1145.18.1.26: 23). Ardahan’daki kutlamalar da tıpkı merkez ve diğer kazalardaki programlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Kutlamalar çerçevesinde Halkevi önüne muhteşem bir tak kurulmuş ve vecizeler yazılmış ve halkın gecede görebilmesi için ışıklandırılmıştır. 28 Ekim akşamı Halkevi tarafından getirilen çalgılar eşliğinde halk sabaha kadar millî oyunlar oynayarak, Cumhuriyet’e bağlılıklarını göstermişlerdir. 29 Ekim günü ise halk sabahın erken saatlerinden itibaren meydanları doldurmuştur. Kutlamaların en ilginç yanlarından birisi ise kutlama meydanının ortasına bir halk kürsüsü konması ve halkın özgürce bu kürsüden görüşlerini dile getirebilmesi olmuştur. Muhteşem bir şekilde gerçekleştirilen geçit resmi sırasında topluluk “*yaşasın Cumhuriyet’in 14. yılı*” diye bağırıştır. Geçit programından sonra şehitliğe gidilerek, şehitliğe çelenk konulmuştur. Cumhuriyet idaresinin daha iyi kavranabilmesi adına, halkevi gösteri kolu tarafından *İstiklal* piyesi temsil edilmiştir. Millî hislerin yoğun olarak yaşandığı bugünlerde halkın kendi evi olan halkevine verdikleri değere dikkat çekilmiş, hatta bu yoğun ilgi sebebiyle halkevinde bazen izdiham yaşandığı ve zabitanın müdahalesine gerek duyulduğu anlaşılmaktadır (BCA, 490.01.1145.18.1: 24).

2.5. 1938 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyetin 15. yıldönümü kutlamalarına denk gelen 1938 yılında öncelikle Kars ve ilçeleri için bir bütçe tahsisatı planlaması yapılmıştır. Bu tahsisata göre Kars merkezde özel idareye 1.000, belediyeye

150 olmak üzere toplamda 1150 lira, ilçelere ise toplamda 1.215 lira ayrılmıştır (BCA, 490.01.1145.18.1: 25). Bu bağlamda, dönemin Kars Valisi ve aynı zamanda CHP İl Başkanı Ali Akif Eyidoğan kutlamalar için ayrılan bu tahsisatın ait olduğu çizelgeyi CHP Genel sekreterliğine bir yazıyla bildirmiştir. Bu yazıya göre 15. Yıl kutlamaları için Kars ve ilçelerinde ayrılan tahsisat aşağıdaki gibiydi:

Tablo-1: 15. Yıl Kutlamaları Tahsisat Cetveli (BCA, 490.01.1145.18.1: 16)

Yer Adı	Hususi İdare (Lira)	Belediye (Lira)	Yekûn (Toplam) Lira
Kars	1000	150	1150
Arpaçay		100	100
Çıldır		30	30
Ardahan		200	200
Pasof		25	25
Göle		50	50
Sarıkamış		400	400
Kağızman		60	60
Tuzluca		150	150
Iğdır		200	200
Yekûn (Toplam)			2365

Ayrıca Kars Valisi Ali Akif Eyidoğan, merkezden gönderilen talimata uygun olarak kutlamalar ile görevli komitelerin kurulduğunu da CHP Genel Sekreterliğine bir yazıyla bildirmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1: 18). Kars'ta Cumhuriyetin 15. yıl dönümünün gerektiği gibi kutlanması için günler öncesinden hazırlıklara başlandığı ve özellikle lise, ilkököl ve halkevinin müsamere gibi faaliyetlerle meşgul olduğu, yerel basında yer alan haberler arasındadır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 9, S. 687, 21 Ekim 1938: 1). Öte yandan 15. yıl kutlamaları, tıpkı önceki yıllarda olduğu gibi üç günlük bir program çerçevesinde hazırlanmıştır. Buna göre kutlamalar 28 Ekim Cuma günü öğleden sonra başlayıp, 30 Ekim gecesine kadar devam edecektir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 9, S. 688, 25 Ekim 1938: 3). Kutlama hazırlıkları halkın Cumhuriyet coşkusunu daha da pekiştirmek adına, belediyenin temin ettiği büyük bir radyo ve iki adet hoparlörler ile tamamlanmıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 9, S. 690, 1 Kasım 1938: 1).

Kars Vilayet Gazetesinin haberine göre; kutlamanın heyecanıyla akşamdan beri uyumayan halk sabahın ilk ışıklarıyla birlikte sokakları doldurmuş, ellerinde bayraklarla bir gün önceden merkeze gelen 200 atlı köylünün, yakın köylerden gelen atlılar ile birleşmesiyle şehirde coşku daha da artmıştır. Merasim günü askeri kıtaların geçişi sırasında Türk askerinin çelik karakterini göstererek geçmesi, halka büyük bir heyecan yaşatmıştır. Yine genç liselilerin düzgün adımlar, dik vücut ve parlak bakışlarıyla alkışlar eşliğinde geçtikleri; Fevzi Paşa İlkokulunun geçişi sırasında ise önde bir

otomobil ve bu otomobilin üzerinde de öğretmen Kemal tarafından yapılmış olan Cumhuriyet sembolüne yer verildiği görülmüştür. Aynı haberde; *tekdüze halinde arkadan gelen küçük öğrencilerin ise temiz elbiseleri ve masum bakışlarıyla Kemalist yavruları olduklarını simgeler gibi yürüdükleri* belirtilmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 9, S. 690, 1 Kasım 1938: 2).

Büyük bir katılım ve coşkuyla devam eden bayram töreninin ertesi günü yani 30 Ekim'in aynı zamanda Kars'ın kurtuluş yıldönümü olması sebebiyle sevinç ikiye katlanmıştır. Bu gün için hazırlanan programda hem Cumhuriyet Bayramına ilişkin hem de Kars'ın kurtuluşuna ilişkin etkinliklere yer verilmiştir. Etkinliklerin gündüz ki bölümünde öğretmenler tarafından günün anlam ve önemini belirten söylevler ve hitabelere yer verilmiştir. Lise tarih öğretmeni Tarhan Toker'de Atatürk Anıtı önünde günün anlam ve önemini belirten bir söylev vermiştir. Toker söylevinde Türk İstiklalinin ve cumhuriyet zaferinin günümüze kadar ki tarihçesinden bahsetmiştir. Ayrıca törende öğrencilerin de söylevleri yer almıştır. M. Cemal Çelik adlı bir öğrenci de söylevinde Kars'ın işgale uğradığı yıllardan ve Kars'ın kurtuluşundan bahsetmiş, ardından da topluca şehitliğe gidilmiştir. Gece ise halk, meydanlarda, sokaklarda hoparlörle yapılan yayınları dinlemiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 9, S. 690, 1 Kasım 1938: 2-3). Kars Valisi Ali Akif Eyidoğan Bey, bu yıl yapılan kutlama programının bir örneğini ve bu programın aynen uygulandığını dair bilgileri içeren bir raporu CHP Genel Sekreterliğine iletmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1: 14). Ayrıca 1938 yılında Kars'ta yapılan kutlamalar sırasında devlet büyüklerine telgraflar çekilmiş ve bu telgraflara devlet büyüklerinin de cevap verdiği görülmüştür. Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya Bey, 15. yıl kutlamaları dolayısıyla Kars Belediye Başkanı Memet Bagatır'a bir kutlama telgrafi çekmiştir. Bu telgraf şöyleydi:

“Türk inkılabı ve istiklalinin ve bütün başarıların yaratıcı büyük şefin yüksek idaresi altında bir birini ardı sıra 15 yıllık sulh, inşa, hamil ve refah devresini idrak eden büyük Türk milletinin layık olduğu ve yarattığı Cumhuriyet Bayramını kutlar, sevgiler sunarım” (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10, S. 690, 1 Kasım 1938: 1).

Kars merkezdeki kutlamaların yanı sıra kazalarda da aynı coşku ile kutlamaların yapıldığı bilinmektedir. Posof'ta da kutlamalar merkez ile aynı içerikte olmuştur. Buradaki kutlamalarda resmigeçide katılmak için köylerden gelen atlıların ve halkın çoğunun elinde ipekten yapılan bayrakların olması, Cumhuriyet'e verilen kıymetin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Törende günün anlam ve önemi üzerine halka nutuklar

verilmiş; tören sonrası ise *Yarım Osman* adlı piyes gösterilmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 9, S. 692, 8 Kasım 1938: 3).

3. 1939-1949 YILLARI ARASINDA KARS'TA CUMHURİYET BAYRAM KUTLAMALARI

3.1. 1939 Yılı Kutlamaları

1939 yılı kutlama programı da merkezden gönderilen program çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak bu yılki kutlamalardaki en farklı yönün ise önceki yıllarda mızıkayla söylenen İstiklal Marşının, bu yıl Halkevi bandosu tarafından söylenecek olmasıydı (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10, S. 787, 17 Ekim 1939: 3). Ayrıca buna ek olarak bu yıl daireler, dükkânlar ve birçok kurum elektrikli yazılarla süslenmiş, Kars Kalesi'nin görüntüsünün ise gözleri kamaştıracak türden ihtişamla düzenlendiği görülmüştür. Keza Kars Kalesi'ne elektrikle her taraftan görünecek şekilde Cumhuriyetin 16. yılı olması münasebetiyle (16) remzi (simgesi) yazılmıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10 S. 791, 3 Kasım 1939: 3).

Kars Vilayet Gazetesinin haberine göre; 29 Ekim sabahı başlayan kutlamalar sırasında mahşeri bir kalabalığın sokakları doldurduğu, şehrin 18 binlik nüfusuna köylerden gelen atlı, arabalı ve yaya kabilelerin de katılmalarıyla nerdeyse iki katına çıktığı gözlemlenmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10 S. 791, 3 Kasım 1939: 1). Kutlamalara okullar da birbirleriyle rekabet edercesine hazırlanmışlardır. Ankara'da gerçekleşecek olan resmigeçit merasimine katılmak üzere de Kars Lisesi'nden 48 izcinin Müdür Semih Atademir ve Beden Eğitimi Öğretmeni Süleyman Tümer'in idaresinde Ankara'ya gönderildiği anlaşılmaktadır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10, S. 789, 24 Ekim 1939: 2). Kutlamalar önceki yıllardaki gibi gerçekleşmiş, farklı olarak bu yıl kurbanların kesildiği görülmüştür. Ayrıca bu yılki kutlamalarda Kars'ta yapımı tamamlanan elektrik santralının ve Kız Sanat Okulunun açılışı da gerçekleştirilmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl:10, S. 791, 3 Kasım 1939: 3). Cumhuriyetin kutlandığı bu aya özel olarak Kars Vilayet Gazetesinde, *Cumhuriyet 16, Hâkimiyet ve Milliyet, Cumhuriyette Veteriner* başlıklı yazılar yer almıştır. Bu yazılardan K. Gökmen tarafından kaleme alınan "*Cumhuriyetin Vilayetimizdeki 16 Yıllık Kültür Hamleleri*" başlıklı yazıda; Kars'ta Cumhuriyetten önce Türklerin aleyhine eğitim veren birkaç Ermeni Okulu dışında, hemen hemen hiçbir eğitim kurumuna rastlanmadığı anlatılmıştır. Ayrıca Gökmen yazısının devamında, Cumhuriyetle birlikte genç Türk Devleti'nin hızlı bir şekilde işe başladığını belirterek; il, ilçe ve köylerde öğretmen, öğrenci ve okul sayısını 16 yılda süratli bir şekilde arttırıldığını ve kültür bakımından ileri seviyelere

gelindiğini ifade etmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10, S. 790, 27 Ekim 1939: 1-3).

Kars Vilayet gazetesinin 3 Kasım 1939 tarihli sayısında yer alan yazılardan biri de tarih öğretmeni Tarhan Toker'in Cumhuriyetin ilanına ilişkin, hoparlörle halka yaptığı konuşma metnidir. Tarhan Toker nutkunda Türk ve Türklüğe karşı asırlardan beri yürütülen bir imha siyaseti olduğunu, bu siyasetin de “Şark Meselesi” etrafında gerçekleştiğini, Şark Meselesindeki gerçek amacın ise aslında Türklük olduğunu belirtmiştir. Toker, konuşmasının devamında I. Dünya Savaşından sonra işgale uğrayan ülkenin, Atatürk'ün kendi elleriyle yoğurduğu millî hamurla kurtarıldığını ve Ulu Önder Atatürk'ün bizlere verdiği en kıymetli hediye olan Cumhuriyet'e sahip çıkılması gerektiğini önemle vurgulamıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 10, S. 791, 3 Kasım 1939: 1-2). Kars Halkevi'nin aylık dergisi olan *Doğuş* 'ta da “Cumhuriyet Bayramı” başlıklı bir yazı yer almıştır. Cumhuriyet Bayramının önemini belirten yazıda; *Türk milletinin her şeyden üstün tuttuğu istiklalini korumadaki kararlılığından, azminden ve toprağına bağlı bir millet oluşundan ve Cumhuriyet bayramlarının da bize kara günlerden sonra yaşamının, hak sahibi olmanın sevincini verdiği*nden bahsedilmiştir (Doğuş Dergisi, Yıl: 6, S. 6-(47), Kasım 1939: 1-2).

1940, 1943, 1944 ve 1945 yılları kutlama programlarına bakıldığında da, kutlamaların birkaç değişiklik dışında önceki yıllardaki programlarla aynı mahiyette olduğu görülmüştür. Kutlamalar 28 Ekim günü öğleden sonra başlayıp 30 Ekim akşamına kadar sürecek şekilde programlanmıştır. Bayramın ilk günü bayrakların asılması ve muhtelif yerlere takların kurulması kararlaştırılmıştır. Cumhuriyetin ilan günü olan 29 Ekim günü ise kabul töreninin gerçekleşeceği ve ardından da kutlama törenine geçileceği belirtilmiştir. 30 Ekim günü de hem Kars'ın Kurtuluşu hem de Cumhuriyet Bayramına ilişkin etkinliklere yer verilmiştir.

3.2. 1940 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyet Bayramı'nın 17. yıl dönümü olan 1940 yılında, CHP Genel Sekreterliğinin 30.9.1940 tarih ve 8/1886 sayılı yazısı gereğince Kars vilayetinde bir kutlama programı hazırlanmıştır. Cumhuriyet'in 17. yılı kutlama programına göre; kutlamalar 28 Ekim 1940 Pazartesi öğleden sonra başlayıp, 30 Ekim akşamı bitecektir. Kutlama günlerinde bütün vatandaşlar en temiz elbiselerini giyecekler, parti rozeti ve bayrağı olanlar bu rozetlerini yakalarına takacaklardı. Özel sağış hükümet konağı önünde, Belediye Cumhuriyet alanında, Orduevi kendi binası önünde, Halkevi ise parti önünde taklar kuracaktı. Ayrıca Halit Paşa caddesinde, Trabzon Lokantası önünde,

Kazım Paşa Caddesinde, Gökyiğitlerin mağazası önünde de taklar kurulacaktı. Kutlama töreninde ise önce vali ve beraberindeki heyet Cumhuriyet alanına gidecek ve halkın bayramını kutlayacaktı. Halkevi bandosu tarafından İstiklal Marşı'nın çalınmasını müteakiben saat 11.00'da geçit resmi başlayacaktı. Geçit resminin bitişiyle birlikte kaleden toplar atılacaktır. Programda özellikle belirtilen hususlardan birisi büyük bayramın geçit resmi sırasında mevki makam farkı gözetilmeden herkesin bir birlik havası içinde geçecek olmalarıdır. Halkın törene yerel kıyafetleri ile katılmaları ve köylerden gelen atlı birliklerin de ellerinde bayraklarla geçmeleri istenmiştir.

Geçit resminden sonra Halkevi tarafından belirlenen bir şahıs tarafından Kemal Atatürk Parkında bir söylev verilecektir. Saat 21.00'da ise vali konağında bir balo tertip edilecektir. 30 Ekim günü aynı zamanda Kars'ın kurtuluş gününe denk gelmesi ile Halkevi ve Belediye tarafından görevlendirilen kişilerce Orduevi önünde, halkın orduya karşı bağlılığını dile getiren söylevler verilecektir. Ayrıca Halkevi ve Belediye tarafından şehitliğe çelenk konulacak ve burada da halk hatibi Kurban Yurtsever tarafından bir söylev verilecektir. Gece ise halkevi gösteri kolu tarafından müsamere yapılacak ve inkılabı dair bir konferans verilecektir (BCA, 490.01.1145.18.1: 10). CHP Genel Sekreterliğince verilen talimata göre hazırlanan kutlama programının aynen uygulandığı, CHP Kars İl Parti Başkanı Abdurrahman Sürmen tarafından merkeze gönderilen bir yazıdan anlaşılmaktadır (BCA, 490.01.1145.18.1.10: 9).

Cumhuriyetin öneminin daha iyi idrak edilebilmesi adına, CHP Genel Sekreterliği tarafından Kars Halkevi Reisliğine, Halkevi sinemasında gösterilmek üzere "*Cumhuriyet Bayramı 1939*" adlı bir film gönderilmiştir. CHP Genel Sekreterliğinin talimatından anlaşıldığına göre; bu film 3 hafta süresince gösterilecek ve daha sonra CHP Genel Sekreterliğine gönderilecekti (BCA, 490.01.1208.10.1.18: 18). Yine 17. yıl dolayısıyla yerel gazetede Cumhuriyetin faziletlerine ilişkin çok sayıda makalenin yer aldığı görülmektedir. Bu makalelerden biri de "*Cumhuriyet Devrinde Maarif Hareketleri*" başlığı ile çıkmıştır. Makalede Cumhuriyet döneminde Kars'ta gerçekleşen eğitim ve öğretim faaliyetlerine değinilmiştir. Uzun yıllar Rus işgali altında kalan Kars'ın anavatana kavuşmasına kadarki geçen sürede hiçbir şekilde eğitim faaliyetinin olmadığı, Cumhuriyetle birlikte Kars ve çevresinde eğitim adına çalışmaların başladığı, millet mektepleri sayesinde okuryazar oranını arttığı, köy enstitüleri aracılığıyla da öğretmenlerin yetiştirildiği belirtilmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 11, S. 890, 29 Ekim 1940: 2).

3.3. 1941 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyet Bayramı'nın 18. yıl dönümü olan 1941 yılında, CHP Genel Sekreterliğinin 4.10.1941 tarih ve 8/2182 sayılı yazısı gereğince Kars vilayetinde bir kutlama programı hazırlanmıştır. CHP Vilayet Halkevi Reis Vekili Memet Bağatır tarafından CHP Genel Sekreterliğine bildirilen yazıdan anlaşıldığına göre; Cumhuriyet'in 18. yılı kutlamaları 28 Ekim'de başlayıp, 30 Ekim akşamına kadar devam edecektir. Kutlamalar için herkes temiz elbiselerini giyecekler, parti bayrağı ve rozetleri olanlar bunları yakalarına takacaklar ve şehrin birçok yerinde taklar kurulacaktır. Kabul töreni de 29 Ekim günü hükümet konağında saat 9. 30'da belirli bir sıra ve intizam içinde yapılacaktır. Başta vilayette bulunan saygınlıklar, subaylar, vekâlet müfettişleri, vali muavinleri ve hâkimler olmak üzere kabul töreninden çıkanlar belirlenen krokiye göre Cumhuriyet alanında yerlerini alacaklardır. Geçit resmi saat 11.00'da başlayacak, geçit resminin bitimiyle kaleden toplar atılacak ve şehrin muhtelif yerlerine konulacak olan halk kürsülerinde ise söylevler verilecekti (BCA, 490.01.1145.18.1.10: 4).

18. yıl kutlamalarının aynı intizam içerisinde Iğdır'da da yürütüldüğü CHP Iğdır Halkevi Reisi Osman Ataman tarafından CHP Genel Sekreterliğine yazılan 3.11.1941 tarihli yazıdan anlaşılmaktadır. Kutlamalarda tüm Iğdır halkı caddeleri donatmış, "XVIII." rakamı ışıklı-ışksız olarak görülen yerlere konulmuştur. Elektrik olmadığından lüks, radyum lambası, fenerler ve meşalelerden yararlanılmıştır. Yakın köylerden gelen yaya,-atlı, kadın-erkek köylüler bayrama iştirak etmişlerdir. Ayrıca köylerde de kutlama programlarının yapılmasına gayret edildiği anlaşılmaktadır (BCA, 490.01.1145.18.1.10: 6).

3.4. 1943 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyet Bayramı'nın 20. yıl dönümü olan 1943 yılında, CHP Genel Sekreterliğinin 20.9.1943 tarih ve 8/2466 sayılı yazısı gereğince Kars vilayetinde bir kutlama programı hazırlanmıştır. CHP Vilayet Halkevi Reisi Abdurrahman Sürmen tarafından CHP Genel Sekreterliğine bildirilen yazıdan anlaşıldığına göre; Cumhuriyet'in 20. yılı kutlamaları 28 Ekim Perşembe günü saat 13.00'da başlayacaktır. Şehrin belirli yerlerine taklar kurulacak, 29 Ekim günü ise saat 9.30'da kabul töreni başlayacaktır. Kabul töreninin düzenlenmesinden Seferberlik Müdürü Tahsin Sanin ve Ziraat Müdürü Kemal Güner Bey sorumlu kılınmıştır. Üçüncü gün kutlamalarının düzenlenmesinden ise Emniyet Müdürlüğü, Merkez Komutanlık ve Belediye sorumlu tutulmuştur (BCA, 490.01.1145.18.1.10: 2). Bu yılki kutlamalarda 30 Ekim'de Kars'ın Kurtuluşu münasebetiyle bir piyes de oynanmıştır (Kars

Vilayet Gazetesi, Yıl: 14, S. 1182, 20 Ekim 1943: 1). Kars Vilayet gazetesinde, Faik Binal tarafından kaleme alınan “*Kars İçin Cumhuriyetin Manası*” başlıklı bir yazı yer almıştır. Binal yazısında en büyük eserin Cumhuriyet olduğunu ve bu eserin büyüklüğünün milletin imanlı temellerine dayandığını; Cumhuriyet’in Atatürk’ün yaratıcı dehasının bir mahsulü olduğunu vurgulamıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 14, S. 1184, 29 Ekim 1943: 1-2).

3.5. 1944 Yılı Kutlamaları

1944 yılı bayram kutlamalarında *Nesim Köyünde* yapımı tamamlanan kayak evi Vali İhsan Aksoy tarafından törenle açılmıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 15, S. 1279, 1 Kasım 1944: 1). Yine Kars’ın kazalarından olan Arpaçay’ın köylerinde yapımı tamamlanan okullar ve elektrik tesisatları açılmış, 28 okulun da temeli atılmıştır. Sarıkamış’ta ise 31 Köy Enstitüsü öğretmeni için okullar yaptırılmış ve burada eğitimin verilebilmesi amacıyla bu okullar açılmıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 15, S. 1282, 4 Kasım 1944: 1). Bu açılışların Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına denk getirilmesi ise halk içinde büyük bir heyecan yaratmıştır. Kutlamalara ilişkin Kars Vilayet gazetesinde Ekrem Üçyiğit tarafından kaleme alınan “*Cihan Tarihinde Cumhuriyet*” başlıklı bir yazı yer almıştır. Üçyiğit bu yazısında; Cumhuriyet rejiminin ilanı ve sonrasındaki devrimlerden bahsederken Cumhuriyetin faziletlerine de değinmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 15, S. 1277, 25 Ekim 1944: 2). Yine aynı gazete de Başvekil Şükrü Saraçoğlu tarafından verilen “*Cumhuriyetin 21. Yıl Dönümünü Kutlarken*” başlıklı nutku da yer almıştır. Başvekil Saraçoğlu, Cumhuriyet’e ithafen hazırlanan yazıda gerek imar konusunda, gerekse sulh ve emniyet konusunda, Türkiye’nin mükemmel bir hal aldığını ve bunun da Cumhuriyet sayesinde olduğunu, ülkenin her tarafında olduğu gibi Kars’ın da Cumhuriyet sayesinde her alanda istenilen bir hale geldiğini belirtmiştir. Ayrıca Saraçoğlu yazısında Cumhuriyetin tamamıyla bir başarı devri olduğunu, onu açanın Atatürk ve yaşatanın ise Milli Şef İnönü olduğunu dile getirmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 15, S. 1277, 25 Ekim 1944: 1-2).

Ardahan Merkez İlkokulu öğretmenlerinden Mustafa Öncül’ün 19 Ocak 1944 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yazdığı mektuptan anladığımız kadarıyla, köylü vatandaşların ulusal bayram ve günler konusunda daha şuurulu hale getirilmesi talep edilmiştir. Bunu yapabilmek için ise Mustafa Bey, parti tarafından daha önceden hazırlanan söylev ve yazıların gönderilerek; köyün öğretmeni, eğitimci, köy parti ocak başkanı ve muhtarı huzurunda bu yazıların köylü vatandaşlara okunmasını talep etmiştir (BCA, 490.01.1145.18.1.10: 1).

3.6. 1945- 1949 Yılları Arası Kutlamalar

1945 yılı kutlama programına baktığımızda hemen hemen önceki yıllarla aynı içerikte bir kutlama programının hazırlandığı görülmektedir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 16, S. 1373, 24 Ekim 1945: 2).

1947 yılı bayram kutlamaları ise Kars'ta farklı bir hava içinde geçmiştir. Keza bu yıl Kars halkı hem Cumhuriyetin ilanını, hem Kurban Bayramını hem de Kars'ın Kurtuluşunu aynı anda kutlama şansına sahip olmuştur. Kısacası halk üç bayramı aynı günde yaşamıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 18, 29 Ekim 1947: 2). Bu yılki kutlamalar çerçevesinde *Yardım Sevenler Derneği* Başkanı Rıfkiye Kağan tarafından İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü'ye gönderilen mektuba da Kars Vilayet Gazetesinde yer verilmişti. Tüm kadınlar adına Bayan İnönü'ye gönderilen 4.11.1947 tarihli mektuba Mevhide İnönü de aynı samimi duygularla cevap vermiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 18, S. 1577, 22 Kasım 1947: 1).

Hemen hemen daha önceki yıllara benzer şekilde planlanan 1948 yılı kutlama programının en dikkat çekici yanlarından birisi bayram kutlamalarında bir eksiklik olarak halkevi bando takımının yer almamasıydı. Kutlamalarda halkevi bandosunun olmayışı, halk arasında üzüntüye sebep olmuş, halk yetkililere eski bando takımının tekrar olması yönünde temennilerini bildirmişler ve yoğun tezahüratlarda bulunmuşlardı (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 19, S. 1673, 3 Kasım 1948: 3). Bu yılda Kars Vilayet gazetesinde Cumhuriyet ayına özel olarak "*Türk Cumhuriyeti*" başlıklı bir yazı yer almıştır. Yazı da genel hatlarıyla Türklerin ilk Türk devletleri döneminden beri demokratik yönetimi benimsediği, yaşanan onca olumsuzluktan sonra Cumhuriyet idaresine geçildiği, millî birlik ve beraberlikle daha yüzlerce sene Cumhuriyet idaresinin kuruluşunun gurur ve sevinçle kutlanacağından bahsedilmiştir (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 19, S. 1673, 3 Kasım 1948: 1-3). Yine gazetenin aynı sayısında halkevi üyelerinden Şevket Bilgisel tarafından "*Cumhuriyet İçin*" adlı bir şiire yer verilmiştir. Cumhuriyeti coşkulu bir şekilde anlatan şiirin bir kısmı şöyleydi (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 19, 3 Kasım 1948: 4):

Cumhuriyet İçin

*Cumhuriyet kal'ası bir burç daha kazandı
Tarihin sayfasında iftiharla uzandı
Atamızın eliyle kurulan büyük eser;
Yirmi beş burçla bu gün... Hem de hiç yok çürük yer
Taşları sulh dağından, harcı volkan toprağı,
Yanan eller dosta dost, düşmana ölüm ağı,*

*Âlem yerken başını biz doğurduk durmadan,
Koştuk yıllar boyunca kalpler fazla vurmada,
“İleri” diyarında fazla mesafe aştık.*

1949 yılı bayram kutlamalarına Kars Vilayet gazetesinde genişçe yer verilmiştir. “*Şehrimizde Çifte Bayram Çok İyi Geçti*” başlığı ile verilen haberde kutlamaların kararlaştırılan programa göre yapıldığı ifade edilmiştir. 28 Ekim Cuma günü okullar ve resmi daireler tatil edilmiş, şehir bayraklarla ve taklarla süslenmiştir. 29 Ekim’de ise önceki yıllardaki gibi vilayette bayramlaşma yapılmış ve tören alanında kutlama merasimi gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Kars’ın Kurtuluş günü olan 30 Ekim üçüncü gün kutlamaları ise kutlama programı çerçevesinde belediye tarafından tertip edilmiş; belediye önünde kurbanlar kesilerek halka dağıtılmıştır (Kars Vilayet Gazetesi Yıl: 20, S. 1774, 2 Kasım 1949: 1-2).

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Cumhuriyetin anlam ve önemini belirten yazı ve şiirler Kars basınında genişçe yer almıştı. Kars Vilayet gazetesinde Cumhuriyetin ilanına istinaden Felsefe Öğretmeni Hocaoglu S. Ertürk tarafından kaleme alınan “*Demokrasi Yolunda*” başlıklı bir yazı yer almıştır. Ertürk, yazısında genel hatlarıyla Cumhuriyet idaresinin layıkıyla yerine getirilebilmesi için öncelikle demokrasi kavramının iyi bir şekilde anlaşılması gerektiğini; demokrasinin bir ülkede gelişmesi için de öncelikle bireylerin eşitlik ve hürriyetlerinin garanti altına alınması gerektiğini belirtmiştir. Demokrasinin yaşayabilmesi için ise idarecilerin bu kavramı layıkıyla yerine getirmesi ve bu hususta da Türk gencine çok büyük işler düştüğünü vurgulamıştır (Kars Vilayet Gazetesi, Yıl: 20, S. 1773, 29 Ekim 1949: 1-3).

4. SONUÇ

29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilan edilmesi ve 1925’te bayram olarak kutlanmasına karar verilmesinden sonra tüm yurttaki olduğu gibi, Kars şehrinde de “Cumhuriyet Bayramı” kutlamalarının layıkıyla yerine getirilebilmesi için başta şehrin valileri olmak üzere diğer yöneticileri tarafından da yoğun bir çaba sarf edilmiştir. Kutlamaların parlak geçmesi için hazırlıklara günler öncesinden başlanmış ve zengin içerikli programlar ilan edilmiştir. Kutlamalar 28 Ekim’de başlayıp, 30 Ekim akşamında sona erecek şekilde üç günlük bir program olarak planlanmıştır. Programın ilk günü şehrin muhtelif alanlarına bayrakların, dövizlerin asılması; takların, halk kürsülerinin kurulması şeklinde icra edilmiştir. Kutlamaların icra edildiği ikinci gününde kabul ve kutlama merasimleri yapılmış; söylevler ve şiirler okunmuş, halk oyunları oynanmış ve spor etkinlikleri yapılmıştır.

Kutlamalarının üçüncü günü olan 30 Ekim ise aynı zamanda Kars için çifte bayramın yaşandığı gündür. Kars'ın Kurtuluş günü olan 30 Ekim'de halk hem Cumhuriyet Bayramı sevincini hem de Kars'ın Kurtuluş gününü aynı gün yaşamının gururunu taşımıştır. Doğal olarak üçüncü gün programlarında, hem kurtuluşa hem de Cumhuriyet bayramına ilişkin etkinliklere yer verilmiştir.

Yaklaşık 40 yıl Rus esareti altında kalan Kars'ta, 1930-1949 yılları arasında yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına; CHP Genel Sekreterliğinin talimatları doğrultusunda, CHP Kars teşkilatı ve Kars Halkevinin büyük destek verdikleri anlaşılmaktadır. Kutlamalara yoğun bir ilgi gösteren Karşılar, yaşlısı-genci, şehirlisi-köylüsü ve kadını-erkeği ile bayramı layık olduğu şekilde kutlamışlardır. Kutlamalarda okunan nutukların ve şiirlerin içeriğinin ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'e minnet ve şükran duygularından oluşması, açıkça cumhuriyet ideolojisine olan bağlılığın bir göstergesi olmuştur. Kutlamalar sadece şehir merkezinde değil, ilçe ve köylerde de yapılmış; kutlamalar ile ilgili raporlar ise düzenli olarak CHP Genel Sekreterliğine gönderilmiştir.

5. KAYNAKLAR

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

BCA, 030.18.01.01.011.48.17.

BCA, 490.01.1145.18.1.(1-69).

BCA, 490.01.1208.10.1.

BCA, 490.1.0.0.1011.901.1.2.

Resmi Yayınlar

Düstur, 3. Tertip, C. 5, 26 Teşrin-i Evvel 1340.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 5, 22 Haziran 1325/5 Temmuz 1909, TBMM Basımevi, Ankara.

Resmi Gazete, S. 2437, 26 Haziran 1933: 2785.

TBMM Zabıt Ceridesi (1933). Devre: 4, C. 16, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi (1976). Devre: 2, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara.

Kitap, Makale ve Tezler

Alpaslan, E. & Aydın, T. (2015). Tek parti döneminde Maraş'ta Cumhuriyet Bayramı kutlamaları (1934-1945). *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), ss. 261-284.

Biçer, Hasan. (2017). *Cumhuriyet'in 50. yıl kurtuluş yıldönümü kutlamaları*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bolat, B. S. (2007). *Milli bayram olgusu ve Türkiye'de yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları (1923-1960)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Çakmak, F. (2010). Bursa'da On beşinci yıl Cumhuriyet bayramı Kutlamaları. *U.Ü.*

- Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 11, S. 18, ss. 87-109.
- Çanak, E. (2013). Adana'da cumhuriyetin onuncu yılı kutlamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXIX, Sayı: 86, Temmuz, ss. 1-25.
- Doğaner, Y. (2007). Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, S. 9, Şubat, Ankara, ss. 119-143.
- Elmacı, M. E. (1998). Cumhuriyet'in ilanının ilk yıldönümü kutlamaları. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 75. Yıl Özel Sayısı, C. 3, S. 8, 49-59.
- Haykır, Y. & Çevik, M. (2014). Tek Parti döneminde Elazığ'da Cumhuriyet Bayramı kutlamaları (1934-1945). *Turkish Studies*, C. 9, S. 7, Ankara, ss. 331-377.
- Öztürk, G. (2015). Niğde'de Cumhuriyet Bayramı kutlamaları (1926-1948). *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14 (3), ss. 585-599.
- Piyadeoğlu, C. (2010). Gazneliler ve Büyük Selçuklular'da bayramlar ve bayram kutlamaları. *Turkish Studies* 5 (4), ss. 1412-1420.
- Şeneken, S. (2009). 1930'lu yıllarda İzmir'de Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Yamak, S. (2008). Meşrutiyetin bayramı: 10 Temmuz îd-i Millisi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 38, İstanbul, ss. 323-342.

Sürelî Yayınlar

- Doğuş Dergisi, 1933.
- Doğuş Dergisi, 1939.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1930.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1938.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1940.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1943.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1944.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1945.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1947.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1948.
- Kars Vilayet Gazetesi, 1949.

Ansiklopediler

- Erdem, S. (1992). Bayram. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 5, Güzel Sanatlar Matbaası A. Ş., İstanbul.
- Koca, S. (2002). Eski Türklerde bayram ve festivaller. *Türkler*, C. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 79-89.
- Taş, N. F. (2002). Türk meclislerinin kabul ettiği bayramlar. *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 656-675.

EKLER

**Ek-1: Tek Parti Döneminde Kars'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları
(Yıldırım Öztürkkan Özel Arşivi)**

Ek-3: BCA, 490.01.1145.18.1.18.

KARS	Aceledir	21 - 9 - 1938
Cumhuriyet Halk Fırkası		
Vilâyet İdare Heyeti		
Başkanlığı	27	
Sayı 440		
EVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	C. H. P. Genel Sekreterliğine	
CUMHURİYET ARŞİVİ		
	Günleme: 28 Eylül 1938	
	Sayı: 14307	Emi:

D/9/938 gün ve 8/1218 günlü buyruk karşılığıdır.
 Cumhuriyetin 15 ci yıldönümünü kutlulamak üzere
 verilen talimata göre komitelerin kurulduğunu arz
 eder, saygılarımla sunarım.

Vali ve
 C.H.F.Başkanı

[Signature]

VIII -
 28.9.938
[Signature]

Ek-4: Kars Vilayet Gazetesi, 3 Kasım 1939, s. 1.